

SZTOJKA TAMÁS

Kászón népessége

Öt falu: Altíz, Feltíz, Impér, Jakabfalva és Újfalú alkotja a Hargita megye délkeleti sarkába, a Csíki-havasok közé ékelt Kászont. Területe nem több, mint 30-40 km², átlagos tengerszint fölötti magassága 700-750 méter, a környező hegyek sem emelkednek 1100-1200 méter fölé. A medence csak déli irányban nyitott a Kászón-patak mentén Kézdivásárhely felé. Kászónból nyugat felé a Nyergeshágón keresztül a Csíki-medencébe, illetve Csíkszeredába lehet jutni, északi irányban az Aklos-hágón át az Uz völgyével és a Tatros völgyével közlekedik.

E vidék talaja terméketlenebb, mint a szomszédos Csíké vagy Háromszéké. Ezzel szemben nagy kiterjedésű kaszálókka, legelőkkel rendelkezik. Hegyeit bükk, gyertyán, tölgy és fenyő borítja. Kászón altalajkincseiről még keveset tudunk; ami biztos, nagy mennyiségű és különböző céloknak megfelelő agyag található itt. Az ásványvizek több fajtája is előfordul gázömlésekkel együtt.

A vasútvonalak távol esnek innen. Legközelebbi volna a Sepsiszentgyörgy—Bereck szárnyvonalon lévő Kézdiszentlélek vasútállomás 23 km-re, de hagyományosan a 34 km távolságra lévő tusnádi állomást használja Kászón. Kézdivásárhely és Csíkszereda felé országút vezet, helyben pedig korszerűsített megyei, valamint községi utak vannak.

Az ember jelenlétének legrégebbi bizonyítékai Kászónban a bronzkorig nyúlnak vissza. Kászónfeltíz közelében kerültek felszínre e korszakból származó leletek. A legrégebbi írásos dokumentum, amelyben Kászón szerepel, az 1332. évi pápai dézsmajegyzék: Kazun és Kaszun néven jegyezték be. 1390-ben Zsigmond király autonómiát adott e vidéknek, kiváló katonai szolgálatai jutalmául; 1462-ben Mátyás király megerősítette kiváltságait. A kászóni székelység részt vett Stefan cel Mare oldalán a törökök ellen vívott harcokban. Az 1848-as szabadságharc ismert Nyerges-tetői ütközetének egyik hőse volt a feltízi Nagy Antal; az utcát, ahol élt, Feltízen ma is Nagy Antal utcájának hívják. A két világháború — különösen a második — igen nagy rombolást, pusztítást végzett Kászónban. A front két héttig állt itt; a bombázások alatt több mint száz gazdaság pusztult el, egész utcasorok égtek le.

A kászóni falvak földrajzi körülhatároltságuk, elszigeteltségük miatt sok tekintetben különböznek a szomszédos vidékektől. E megállapítás érvényes a demográfiai folyamatok minőségére, méreteire is. Az első világháború óta, de különösen az utóbbi 20-25 év alatt nagymérvű demográfiai „zajlás” színtere lett Kászón, szükséges tehát e folyamatok tanulmányozása. Mivel néhány évszázadra visszamenőleg vannak adataink, célszerűnek látszik Kászón népesedési viszonyainak elemzését a távolabbi múltból kezdeni, és hosszmetetszerűen követni napjainkig.

A legrégebbi adatok több mint 400 évesek, az 1567. évi jegyzékben találhatók. Ebben csak négy falu adatait találjuk meg, valószínűleg Altíz és Feltíz egy név alatt szerepel mint Kászónfelsőfalú. Ez utóbbi a jegyzékben 42 kapuval, Impér 23, Jakabfalva 33, Újfalú pedig 26 kapuval rendelkezett. Az 1567-es jegyzékben egyébként a székely székek legtöbb faluja 20-30 portát számlált. Szép számmal találhatók kevesebb vagy csak néhány kapus kis falvak is. A népesebbek száma jóval kevesebb. Megállapítható tehát, hogy 1567-ben Kászónfelsőfalú és Jakabfalva a Székelyföld nagyobb, a másik két falú pedig a közepes méretű települései közé sorolható. Ha minden kapunak átlagosan öt lakó felel meg, ez azt jelenti, hogy Kászón összlakossága 620 körül volt.

Az 1614-ben Bethlen Gábor fejedelem által készített lustra már sokkal változatosabb adatokat tartalmaz a székelység, így Csík-, Gyergyó- és Kászonszék társadalmi szerkezetét illetően is. Ekkor is négy kászóni falú szerepel, akárcsak 1567-ben. Itt azonban már a családok száma szerint történt az összeírás: Újfalú 108, Jakabfalva 78, Felsőfalú 112, Impér 60 családdal szerepel; összesen tehát 358 család.

Ezen összeírás alapján az átlagos családszám a székely falvakban 51. Következésképpen a négy kászóni falú a népesebb települések közé tartozott, Felsőfalú pedig 112 családjával a Székelyföld egyik nagy faluja volt. A legkisebb, Impér is

jóval nagyobb az átlagosan 51 családot számláló falvaknál. Öttagú családot véve alapul, 1614-ben Kászonban hozzávetőleg 1800 ember élt. Bár a lakosság számát illetően sem az 1567., sem az 1614. évi adatok nem a legpontosabbak, mégis megállapítható, hogy Kászon lakossága a két felmérés között eltelt 47 év alatt több mint kétszeresére gyarapodott.

Napjainkban Kászon leggyakoribb családnevei a következők: Bodó, András, Balázs, Nagy, Becze, Máté, Tamás, Kajcsa stb.; valamennyi megtalálható az 1614-es jegyzékben is. Igaz, gyakoriságuk egészen más volt akkor, mint ma. Így például az András családnév a lustrában csak három helyen található meg, ma pedig az egyik leggyakoribb Kászonban. Az egykori és a mostani családnevek jelentős részének azonossága arra enged következtetni, hogy a lakosság számának növekedése az utóbbi négy század estendő alatt legtöbbször a természetes szaporulat eredménye, s nagyobb méretű bevándorlás nem volt. Vannak gyakran szereplő nevek a jegyzékben, amelyek ma már nem léteznek, de a temetők régi sírkövein sem lehet megtalálni őket. Ezek a családok részben férfiágon kihaltak, más részük pedig eltelepült Kászontól. Egyes családok kipusztulása az e vidéken dúló egykori pestisjárványoknak is tulajdonítható. A kászeni falvak lélekszámának alakulását a századfordulói döntő módon a természetes szaporulat határozta meg. A vándorlási folyamat csak ezután válik elsődrendű tényezővé.

A XVIII. század elején nagy törés áll be a vidék lélekszámának fejlődésében. Arról nincs adat, hogy a tatárbetörések a kászeni falvakat érintették volna, de a század második és harmadik évtizedében a pusztító aszályt sorozatos pestisjárványok követték. Csík-, Gyergyó- és Kászonszék akkori főesperese, Lukács Mihály, aki egyébként kászonújfalvi születésű volt, egy egyházi jegyzőkönyvben így ír az 1717–1719 közötti aszályról: „Minden őszi és tavaszi vetések, melyek táplálják az emberi nemet, úgy a gyümölcsfák is semmit nem teremtek.“ Ugyanott a továbbiakban ezt írja: „A megdöglött lovaknak, kutyaéknak testeit, sőt Háromszéken Ozdola faluban az éhség miatt megholt gyermekek elszáradt húsait ették némelyek. Szóval akkora éhség volt, hogy némely falvakban annyian holtak el éhség, mint pestis miatt.“ A pestisjárványról Lukács így ír: „Csíkban 1719 januáriusától fogva sarjadozott imitt-amott, mégis júliusban és augusztusban annyira hatolt, hogy szinte fele a lakosoknak pestisben veszett el.“

A jegyzőkönyv falvanként feltünteti a természeti csapások következtében 1717-től 1719 végéig meghaltak, valamint az életben maradtak számát. (E jegyzőkönyvben már mind az öt kászeni falu, tehát Altiz is szerepel.) Az elhaltak száma 1043, a megmaradtaké 1227. Eszerint a pusztulást megelőző évben Kászon összlélekszáma 2200-2300 között lehetett, félezerrel több, mint egy évszázaddal korábban. Megjegyzendő, hogy természeti katasztrófák során a családok legfiatalabb és legidősebb tagjai pusztultak el. A pestis egyébként az 1720 utáni években is pusztított, de kisebb mértékben.

A XVIII. század közepétől a kászeni falvak lakossága fokozatosan szaporodott. A szaporulat nyomán az amúgy is kevés és silány föld mindinkább fölaprózódott, és a lakosság jelentős része elszegényedett. Ennek következményeként már 1800 előtt megkezdődött a nincstelenség átszivárgása az Uz völgyén át a Tatros völgyébe. Ez a folyamat azonban nem volt nagy jelentőségű, mindössze enyhe lemorzsolódásnak tekinthető, ugyanis a lakosság száma állandóan emelkedett. A Moldvába irányuló áramlás a múlt század második negyedében érte el maximumát, de akkor sem volt nagy méretű. Ettől az időszaktól kezdve fokozatosan csökkent, majd 1900 után egészen jelentéktelenné vált. A Bákó megyei Dármánesi községben és a szomszédos falvakban több olyan családnév található, amely Kászonban is megvan. Napjainkban is léteznek és alakulnak, létesülnek rokonsági kapcsolatok a két vidék lakói között, házasság révén. Kászon és a Tatros völgye között régmúlt időkre visszanyúló gazdasági kapcsolatok voltak. A kászoniak a hegyen túl értékesítették fából készült eszközeiket, később burgonyatermésük egy részét és faragott épületeket. Így szerezték be a szükséges kukoricát, bort, valamint a kőolajból származó és a szekérenéshez használt „degettet“. A Moldvába telepedett kászoniak voltak e cserekapcsolat fontos közvetítői.

Kászonfelfiz, Altiz és Impér egybeépült falvak; együttvéve Nagykászon néven is ismeretes e három falu. 1840-ben Nagykászon vásárjogot nyert, s ezt követően fokozottabban fejlődött, gyarapodott, korszerűsödött a földművelés és az állattenyésztés. Körülbelül ekkor kezd használatossá válni Kászonban a fűrészlé, ami lényegesen megkönnyíti az építkezéseket. A múlt század közepén a Kászon-erdei patak mentén már sok vízfűrész működött. A gazdasági fellendülés és a népesség gyarapodása jellemző a kászeni falvakra a XIX. század második és harmadik negyedében. Így például Kászonújfalunak 1853-ban 1981 lakosa volt; a régebbi és az újabb adatok mindegyike ennél kevesebbet mutat. A szaporulat szükségessé tette

önálló iskola létesítését Feltizen is, így 1870-től kezdve Nagykáson mindhárom falujában működik iskola. A feltizi iskola csakhamar szűknek is bizonyul, és már 1876-ban jóval nagyobbat építenek. A múlt század második felére vonatkozó adataink a népesség létszámát illetően nincsenek, de az 1875-ből megmaradt iskola-statisztika illusztrálja, hogy abban az időben igen népesek a kászoni falvak: Feltiz 190, Altíz 194, Impér 140 (összesen 524) iskolás korú (6—15 éves) gyermekkel szerepel. Erdemes összehasonlítani az iskolás korúak létszámát az 1978/79-es tanévvel: a korcsoport ugyanaz; öt faluban 353 az iskolaköteles.

1866 után már külső tőke segítségével kezdenek létesülni Kászonban a fűrésztelepek; lassanként kereseti lehetőség nyílik a szegényebbek számára, de ennek ellenére sem bírja Káson eltartani valamennyi szülőjét. A múlt század utolsó negyedétől kezdődően egyre általánosabb, hogy a kászoniak távoli városokba mennek pénzre keresni, főleg Galacra és Brăilába. A férfiak dokkmunkásnak mennek vagy fűrészgárakban dolgoznak, a nők pedig beállnak cselédnek. Akiknek földjük maradt itthon, nyárára hazajöttek, majd a mezei munkák befejeztével ismét visszamentek. A nincstelenség több évig is megszakítás nélkül dolgoztak a távolban. Céljuk az volt, hogy telket, földet vásároljanak, házat és gazdasági épületeket emeljenek. Jóllehet a kászoniak távozása általában nem jelentette a végleges elszakadást szándékát, mégis sokan voltak, akik többé nem tértek vissza.

Az idősebb helybéli lakosok közül egyeseknek személyes emlékeik vannak a századforduló tájáról. A. J. (86 éves) így emlékezik: „Nem voltunk túl jó módban. Gyermekkoromban édesapám hajóterhelni járt Galacra, de csak téli időszakban. Édesanyám is ment szolgálni.“ Sztojka Mária (89 éves) maga is sokáig dolgozott Galacon: „Kászonból, főleg Újfaluból s Jakabfalváról nagyon sokan voltak Galacon. 1907-ben házasodtunk össze az urammal — nyugodjék —, kellett menni pénzkeresetre, mert földünk nem volt, csak kevés. Az uram kovács volt a kikötőben, én pedig szolgáltam. Tizenhét évig voltunk ott, a háborús is ott ért. A gyermekek kicsikék voltak, itthon nevelték őket az öregek.“ Csiszér József (82 éves) így emlékezik galaci éveire: „Még legénke voltam, hajót terheltünk. Erős munka volt. Sokan voltunk kászoniak: Mihálcz Imréék, Nagy Lajiek, a fél falu, azt lehet mondani.“

Az első világháború okozta pusztítások méreteiről pontos adataink nincsenek. A kászonalízi temető bejárata előtti, mintegy 25 síremlék emlékeztet a hősi halottakra. Egészen biztos azonban, hogy az elesettek száma ennek többszöröse.

Az első világháborút követően már 1919—1920 táján kezdenek újjáépülni az Uz-völgyi és a kászoni fűrészgáracskák, újak is létesülnek, s a fakitermelés olyan ütemben indul meg, hogy két évtized alatt a környező erdők csaknem háromnegyede eltűnik. Az ipar, bár az erdők korlátolatlan pusztítását eredményezte, sokak számára a jobb pénzkeresetet jelentette. A szegényebbek közül kerültek ki a fadöntők, fuvarozók. A fűrészgárák tulajdonosai néhány gépezet is ide telepítettek; így került Kászonba a Szőke és a Rucker család Brassóból. A mértéktelen fakitermelés tetőzése után viszont a fűrészgárák jó része leállt, s a munkásoknak másutt kellett kenyeret keresniük.

A másik tényező, amely megszabta a kászoni falvak népesedési folyamatait, az volt, hogy 1918 után a Galacra, Brăilába történő áramlás mellett mindinkább előtérbe kerül Bukarest. A harmincas években hetente kétszer indult Kászonból autóbusz Bukarestbe, András Mihály és Regenstreif József autóbusszai vitték-hozták Káson népet. Abban az időben kevés környékbeli közszeg „dícselkedhetett“ azzal, hogy közvetlen fővárosi járata van.

Ambrus András 1905-ben született. 75 éves tehát, de még mindig jól bírja magát, és dolgozik. Nemrég egy riportert találóan nevezte őt az ácsmesterség „professzorának“. A harmincas években egy kászoni ácsokból álló csoport vezetője volt, s így emlékezik életének erre az időszakára: „A Prager-cégnél dolgoztam. A legelső toronydarut mi állítottuk fel a Cîșmigiu mellett. Második munkahelyem a Calea Victoriei-i királyi palota volt, azután a Lido Hotel és fürdőt, majd a Blocul Carpaților építettük. 1933-ban fejeztem be egy tanfolyamot a Școala de meserii Ciocanban Dudești-en, egy év múlva vizsgáztam, s mint mester önállósultam a bukaresti munkakamaránál. A harmincas évek folyamán az öt kászoni faluból csak ácsok több mint háromszázan voltunk Bukarestben. Legtöbben Újfaluból voltak: Nagy Albert, László Márton, Ilyés László, Bocs Albert és mások.“

A felszabadulás után a lakosság egymást segítve, kalákázva, rövid idő alatt helyreállította, újjáépítette hajlékait. Folytatódott a fővárosi építkezési felé áramlás. Az újjáépítés és a kezdődő szocialista iparosítás egyre több munkaerőt igényelt. Ekkor már a kászoni ácsok és kőművesek az ország számos nagy építőtelen megbecsültté, keresetté válnak. Különböző építővállalatok hivatalnokai jönnek munkaerőt toborozni a kászoni falvakba. Talán az 1950 utáni évekre jellemző

az, amit Beke György ír Kászonnól: „Amolyan emberkas, ahonnan évről évre az építők újabb rajai szállnak az ország különböző tájai felé.”

Az elvándorlás az ötvenes évek elejétől kezdve fokozódik, több irányúvá válik. Szinte nincs olyan ház, ahonnan legalább egy családtag ne dolgoznék valamely építkezésen. Megnyílnak a Tatros-völgyi építőtelepek; elsőnek a dármănești-i köolajfinomító épül fel. Az ácsmunkát az említett Ambrus András irányításával 55 tagú kászoni csoport végezte. Akkor a családtagok még itthon maradtak, havonta, kétszer, előleg idején és fizetéskor a vállalat egy-két napra hazaszállította a munkásokat. Lassacskán aztán a családot is kezdték magukkal vinni az építők, növekedett a lakatlan házak száma. Dărmănești után következett Săvinești, majd Gh. Gheorghiu-Dej-város (Onești). Ez utóbbi építkezéseinek az ácsmunkálatok jelentős részét kászoniak végezték; körülbelül 120-130 család élt akkoriban az épülő városban. Az eláramlás 1960 táján két fő irányba történt: a Tatros-völgye, valamint Bukarest és Brassó felé. Most már egyre többen állnak gyári munkába; a bukaresti és brassói húsfeldolgozó üzemekben gyakran lehetett kászoniakkal találkozni. A gyári munka maga után vonta a letelepülést. Fokozatosan tömbházlakók lettek, és csak pihenőszabadságra vagy egy-egy családi esemény alkalmával látogattak haza.

1962-ben a mezőgazdaság szövetkezetesítésével Kászonnaltizen és Újfaluban mtsz alakult. Itt is megkezdődött a föld gépi művelése, ami együtt járt a munkaerő fokozatos felszabadulásával. A nagyméretű elvándorlás azonban csak részben magyarítható a gépesítéssel. A hatvanas évek elején aligha volt olyan család, amelynek egy vagy több tagja ne dolgozott volna ipari munkán valahol az országban. Így az otthon maradtok is jól ismerték hozzátartozóik munka- és életkörülményeit, a kereseti lehetőségeket, s a gyengén fizető kászoni mtsz-eket tömegesen hagyták el az emberek. Az elvándorlás a hatvanas években elsősorban Bukarest és Brassó irányába történt; ekkor már jóval kisebb volt azok száma, akik Moldvába mentek dolgozni.

Az ország 1968-ban történt területi-közigazgatási átszervezése után Hargita és Kovászna megyében megkezdődött iparosítás jelentős változásokat idézett elő a kászoni falvak népmozgásában. Az elvándorlás fokozódott, de már nem a távoli városok, hanem Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda és Kézdivásárhely felé irányult. 1966 táján felszámolták az utolsó két kiskászoni fűrészyárat is, ami nem annyira gazdasági súlyánál fogva, mint inkább lélektanilag hatott kedvezőtlenül. Mondhatni az ipar megszűnését jelentette a Kászonokban, és reménytelenségi érzést váltott ki a helybeliekben. Egyébként a leállítás nem volt indokolt, a felsőbb fórumok tudta nélkül történt, rajoni döntés nyomán.

A megyésítés után valósággal tódultak a kászoniak az említett három város építőtelepeire. Először csak a férfiak mozdultak ki hazulról. Hétvégén 6-7 teherautó szállította haza a munkásokat, hétfőn reggel pedig vitte vissza a városokba. Az ingázás e formája csak három évig tartott; időközben a munkások egy része blokklakást kapott, a családját is oda költöztette. Mások, kisebb számban, otthon találtak munkát mint mezőgazdász, erdőkitermelő munkás.

1970 után megkezdődött a Bukarestben lakó kászoni családok visszaköltözése, főleg Sepsiszentgyörgyre és Csíkszeredába, s azóta több tucatnyi család települt át a fővárosból. Szintén 1970 után kezdődött a moldvai városokban lakó kászoni családok átköltözése Kovászna és Hargita megye városaiiba. Jelenleg a Kászonnól elvándorolt családok mintegy 90%-a Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Kézdivásárhelyen lakik.

Mielőtt népszámlálási adatokkal mutatnánk be a népmozgást, vessünk egy pillantást a kászoni falvak lakatlan házaira. Döntő többségük 1962 óta vált lakatlanná. A táblázat az 1980. július 1-i állapotot mutatja:

	Házak száma		
	Összesen	Lakatlan	%
Feltíz	340	34	10,00
Altíz	248	19	7,66
Impér	294	33	11,22
Jakabfalva	358	46	12,84
Újfalva	496	55	11,08
Összesen	1736	187	10,56

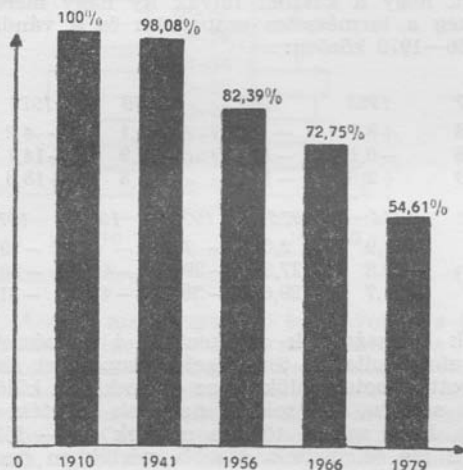
A lakatlan házak tulajdonosaival beszélgetve kiderült, hogy alig van olyan, aki el akarná adni, legelőbb gondot fordítanak rá, és nyugdíjas korukra haza

szándékoznak költözni. Sokan már most hazajönnének, ha itthon megfelelő munkalehetőség nyílna.

Kászón összlélekszáma 1900 után így alakult:

1910	1941	1956	1966	1979
6372	6250	5250	4636	3480

Látható, hogy a lakosság számának csökkenése főleg a második világháborút követő évtizedekben fokozódott: az 1979. január 1-i lélekszám csupán 54,61%-a az 1910. évinek, ami döntő módon az elvándorlással magyarázható. Ezt tükrözi az alábbi grafikon is:

Az 1941 és 1956 közötti időszakban megy végbe az első nagy intenzitású népességapadás. Ez a pontosan ezer főt kitevő különbség viszont magában foglalja a háború okozta embervesztéséget és az elvándoroltakat is. Megjegyzendő, hogy az utóbbi évtizedekben Kászónban a születések és az elhalálozások egyenlege, vagyis a természetes szaporulat nem gyakorolt számottevő befolyást a lakosság számának alakulására, a vándorlási különbözet azonban a lakosság csökkenésének irányában hatott.

A Hargita megyei Statisztikai Igazgatóság adatai alapján szemléletes összehasonlítást lehet végezni Kászónaltíz község és a megye többi 48 községének lélekszámát illetően 1966. január 1. és 1979. január 1. között. Az alábbi táblázatban az 1966-os adatokat viszonyítási alapként 100%-nak vesszük.

	1966. január 1.	1979. január 1.	%
Hargita megye	282 241	334 081	118,4
Dánfalva	4 983	5 045	101,2
Felsőboldogfalva	3 659	3 556	97,2
Farkaslaka	4 820	4 879	101,2
Csikpálfalva	1 791	1 988	110,9
Galócás	2 500	2 915	116,6
Újszékely	2 327	2 640	113,4
Siménfalva	5 080	4 341	85,4
Tölgyes	4 649	4 147	89,2
Homoródszentmárton	4 687	3 683	78,5
Etéd	4 946	3 786	76,5
Kányád	2 312	1 683	72,3
Kászónaltíz	4 636	3 480	75,0

A megye valamennyi községének adatait áttekintve négy csoportba lehetne sorolni őket. Vannak, amelyeknek a lélekszáma gyakorlatilag stagnál: ezek a községek általában a városoktól nem messze helyezkednek el, így többszázán is ingáznak, a lakosság csak kis mértékben áramlik el; ilyen Dánfalva, Felsőboldogfalva, Farkaslaka. Azokban a községekben, amelyek egy-egy város közvetlen közelében vannak, vagy ahol helyben jelentős ipari egység létezik, a lakosság száma nő; ide

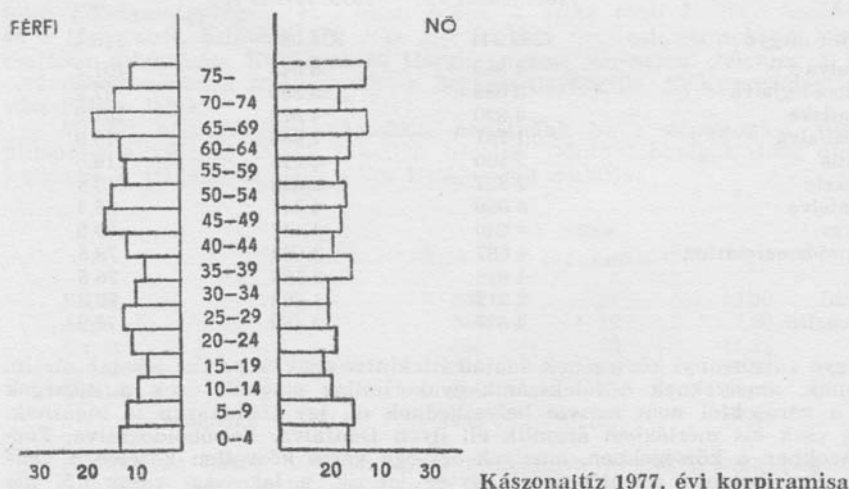
sorolható Csikpálfalva, Újszékely, Galócás. Ott, ahol a viszonylag nagyobb távolságok miatt nincsenek kedvező feltételek az ingázásra, a lakosság száma közepes csökkenést mutat, mint például Siménfalván vagy Tölgyesen; itt már az elvándoroltak száma is jelentős. Végül a negyedik csoportba sorolhatók azok a községek, amelyek kifejezetten távol esnek a városoktól, az ipari egységektől és a vasúttól, helyben pedig nincs ipari munkalehetőség; ebbe a kategóriába tartozik táblázatunk utolsó négy községe, tehát Kászonaltíz is. Feltűnő még, hogy az utóbbi 13 év alatt Hargita megyében a lakosság csökkenését tekintve egyedül Kányád „szárnyalta túl” Kászonaltízt. Hargita megye 49 községe közül tíz van olyan, amelynek az 1966 és 1979 közötti népességszökkenése 10%-nál nagyobb volt.

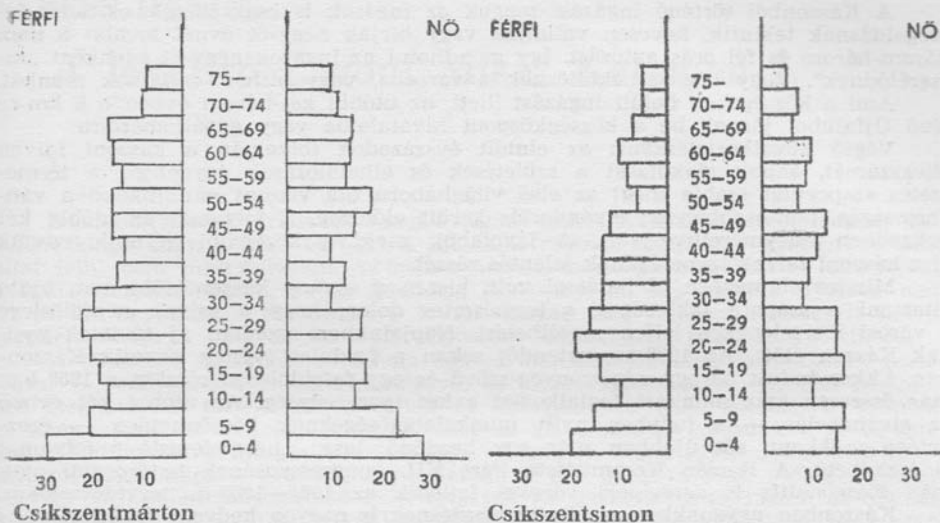
Vizsgáljuk meg a továbbiakban azt, hogy a kászon falvak ily nagy méretű népességszökkenését miként határozta meg a természetes szaporulat és a vándormozgalom. A vizsgált időszak itt is az 1966—1979 közötti:

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	
Természetes szaporulat	-3,3	+7,6	+8,7	-0,2	+3,1	-4,2	
Vándorlási különbözet	-6,3	-5,6	-6,1	-11,1	-11,9	-14,1	
Teljes szaporulat	-9,6	+2,0	+2,6	-11,3	-8,8	-18,3	
	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Természetes szaporulat	-7,5	-6,8	-1,9	-2,0	-7,7	-0,8	-0,9
Vándorlási különbözet	-19,2	-26,2	-19,8	-27,0	-29,1	-46,5	-30,1
Teljes szaporulat	-26,7	-33,0	-21,7	-29,0	-36,8	-47,3	-31,0

A vizsgált időszakban tehát a Kászonok lakosságának csökkenését a természetes szaporulat és az elvándorlás egyaránt befolyásolta. A természetes szaporulat általában a népességszökkenés irányában hatott, a betelepülők és az elvándorlók különbözete, vagyis a vándorlási különbözet szintén, de sokkal nagyobb mértékben. Más szóval az apadást főként az okozta, hogy sokkal többen mentek el — főleg fiatalok és új családok —, mint ahányan ide telepedtek, kisebb mértékben pedig az, hogy több ember halt meg, mint ahány született (1966 és 1979 között a születések száma 882, az elhalálozásoké 920, tehát 38-cal több), minthogy főleg öregek maradtak otthon. Az ide települők száma 317, az elvándoroltaké 1346 volt; itt a különbözet 1029. A táblázatból az is kiolvasható, hogy a nagyfokú elvándorlás 1970 után kezdődött. Ez — mint már említettem — egybeesik Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely gyors ütemű iparosításának kezdetével. Az elvándorlás fontos szerkezeti változásokat is előidézett, mivel főleg azoknak a korcsoportoknak a száma apadt, amelyekről a természetes szaporulat alakulása függ.

A továbbiakban vizsgáljuk meg a kászon falvak lakosságának kor szerinti összetételét a korpiramis segítségével. Hogy a kászoni sajátosságokat jobban lehessen érzékelni, hasonlítsuk össze két közeli, de sok mindenben különböző nagyközség 1977. évi korpiramisával.

A megyeszékhelytől 15 km távolságra fekvő Csíkszentmártonnak, jóllehet nem rendelkezik iparral, fejlett mezőgazdasága van. A lakosság jó része (különösen a fiatalok) Csíkszereda gyáraiban, intézményeiben dolgozik, naponta ingázik a sűrűn közlekedő autóbuszjáratokkal. Vasút nem érinti a községet, de busszal kb. 20 perc az út a megyeszékhelyig. 1966—1979 között a lakosság száma enyhén (3,1%) emelkedett. Csíkszentsimon szintén 15 km-re van Csíkszeredától, a vasút mentén fekszik, s abban is különbözik Csíkszentmártontól, hogy néhány száz embert foglalkoztató iparral rendelkezik: keményítő- és szeszgyár, fafeldolgozó és -szállító, továbbá útépítő részleg, valamint állami gazdaság. A helybeliek a község iparában és mezőgazdaságában dolgoznak, így kevesebben ingáznak Csíkszeredába, s a község lakossága 1966—1979 között valamelyest (3,9%) szintén szaporodott. Mindkét község feltételei olyanok tehát, hogy a lakosság döntő többsége otthon maradhatott. A három község 1977. évi korpiramisának alakja között szembevetendő különbség van. Csíkszentmártoné a fiatal, vagyis szaporodó típusúhoz áll közelebb: a piramis az alapjánál jóval szélesebb, mint bárhol. A községben sokkal több a gyermek korú (9 év alatti), mint Kászonaltizen. A szaporítóképes korcsoportok aránya is sokkal kedvezőbb. Kászonaltiz korpiramisa öregedő, fogyó típusú: alapja keskeny, legszélesebb a nyugdíjas (65—69 éves) korcsoport szintjén; sok az öreg és kevés a gyermek. A piramis a közepénél is „vékony”, mert az aktív korcsoportok éppen az elvándorlás miatt igen megfogyatkoztak. Csíkszentsimon korpiramisa stagnálóknak mondható: az előbbi kettő között foglalhat helyet.

Az ingázásról szólva megállapítható, hogy — éppen földrajzi elszigeteltsége miatt — Kászonban nem alakult olyan jellegűvé, mint a szomszédos vidékeken. 1968-ig Kászonból naponta indult egy hajnali autóbuszjárat Csíkszeredára, egy másik pedig Kézdivásárhely és Kovászna érintésével Sepsiszentgyörgyre, s későn délután érkeztek vissza a buszok. Ekkor még naponkénti ingázás alig létezett. Hetente vagy havonta szállították haza a vállalatok kászoni munkásaikat tehergépkocsival. A megyésítés után megváltozott a helyzet. Az autóbuszjáratok száma megsokszorozódott: 1970 óta naponta két járat van — Kézdivásárhelyen át — Kovásznára, egy Sepsiszentgyörgyre és vissza; Csíkszeredába és vissza naponta 8-8 autóbuszjárat indul. Voltak rövidebb időszakok, amikor 1-2 járatnál több is közlekedett, de ezek ráfizetésesnek bizonyultak. Kászonhoz a legközelebbi város a Kovászna megyei Kézdivásárhely; Altiztől 28 km-re fekszik, de az útnak csak egy rövidebb szakasza van korszerűsítve. Hagyományosan ez a város volt és maradt ma is amolyan bevásárlóhelye a kászoni falvaknak, ám az ingázók száma sohasem volt a mostaninál (kb. 25) nagyobb, s e szám csak kisebb ingadozást mutat állandóan. Az ingázók szinte mindannyian férfiak, és az építkezéseknél dolgoznak.

Csíkszereda 42 km távolságra található a községi székhelytől, és a Nyergeshágó is nehezebbé teszi a naponkénti utazást: oda-vissza általában több mint három órát vesz igénybe, és igen fárasztó. A Szeredába ingázók száma 1970 körül érte el a 120-at, s azóta is ekörül mozog. Az ingázók fele textilipari munkásból, vannak még traktorgyári, építőipari és egyéb munkások, valamint diákok.

A Kászomból történő ingázást maguk az ingázók is csak ideiglenes, szükségmegoldásnak tekintik, kevesen vállalják vagy bírják négy-öt évnél tovább a napi három-három és fél óras autózást. Így mondhatni az ingázók négy-öt évenként „kicserélődnek”. Vagy végleg beköltöznek a városba, vagy otthon vállalnak munkát.

Ami a községeken belüli ingázást illeti, az utóbbi két-három évben a 6 km-re lévő Újfaluból járnak be a községközpont hivatalaiba vagy gépállomásaira.

Végső következtetésként: az elmúlt évszázadok folyamán a kászoni falvak lélekszámát, annak alakulását a születések és elhalálozások egyenlege, a természetes szaporulat szabta meg; az első világháború óta viszont mindinkább a vándormozgás, pontosabban az elvándorlás került előtérbe. E folyamat az utóbbi két évtizedben nagyméretűvé vált. A távolabbi, majd a közelebbi városok szívták el a kászoni falvak lakosságának jelentős részét.

Mindez alapvetően jó hatással volt, hiszen a sovány kászoni föld nem tudta eltartani a szapora lakosságot, s természetes dolog, hogy a falvak népfölöslege a városi ipartelepeken leljen megélhetést. Napjainkban azonban új távlatok nyílnak Kászón előtt. Az 1978-as esztendőt sokan a fordulat évének nevezik Kászónban. Ekkor indult be egy népiszönyeg-szövő és egy fafeldolgozó részleg, s 1980-ban már összesen száz munkást foglalkoztat e két ipari egység. Az utóbbi két évben az elvándorlás — a helyben nyílt munkalehetőségeknek köszönhetően — érezhetően csökkent, sőt újabban már egy kezdődő, lassú „hazatelepelési” folyamat is észlelhető. A Román Kommunista Párt XII. kongresszusának határozatai nyomán Kászónaltiz is agráripari várossá fejlődik az 1981—1985-ös tervidőszakban.

Kászónban ugyanakkor az állattenyésztésnek is nagyon kedvező feltételei vannak, ezek hasznosítása azonban egyelőre a kezdet kezdetén tart.

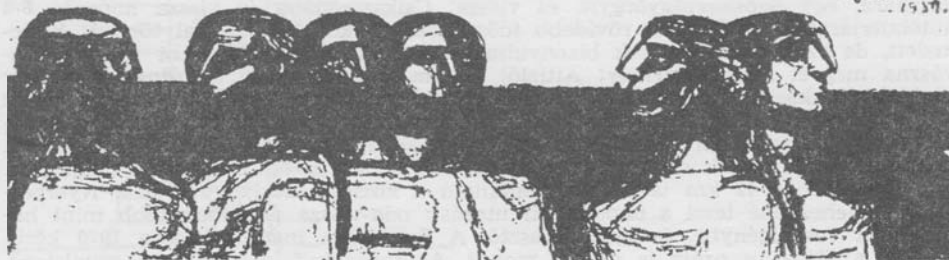
A famegmunkálás — mint népi kismesterség, háziipar — már a múlt századokban fontos szerepet játszott a kászoniak életében. Ezt lehetne fejleszteni nagyipari és népművészeti irányban. A fa, annak feldolgozása sokat jelenthet a Kászónok fejlődése szempontjából, hiszen még van erdő a környező hegyeken — ha nem is a régi terjedelemben —, s újabban az újraültetés nyomán a sarjerdők kezdenek szépen növekedni.

A népi kerámiának, fazekasságnak, valamint a cserép- és téglagyártásnak is múltja van e vidéken. Igaz, sohasem vált elterjedt megélhetési forrássá, de mert minden feltétel adott a kerámiapár újraélesztésére, ez is munkalehetőséggé válhat.

A kászoni medence természeti szépségei, jó levegője, ásványvizeinek újabb hasznosítása további lehetőséget kínál a vidék fejlesztésére. Sajnos, ezen a téren is még alig történtek lépések, s távlati elképzelést sem dolgoztak ki, holott fürdőket, szanatóriumot lehetne építeni. E hagyományokra, adottságokra épülhet — s remélhetőleg, fog is épülni — a jövő, az itthonmaradás.

FORRÁSOK

Aluta. Tanulmányok és közlemények. 1974—1975. 415—416. — *Székely felkelés 1595—1596*. Buk., 1979. — Vladimir Trebici: *Demografia*. Buc., 1979. — *Változó valóság*. Szociográfiai tanulmányok. Buk., 1978. — *Cercetări în geografía României. Masivul Ceahlău, Țara Giurgiului, Depresiunea Dărmănești, Podișul Covurlui*. Buc., 1980. 162—166. — Dr. Kós Károly—Szentimrei Judit—Dr. Nagy Jenő: *Kászoni székely népművészet*. Buk., 1972. 5—33. — Állami Levéltár, Csíkszereda. — Hargita megye Statisztikai Igazgatóságának adattára. — Kászónaltiz község néptanácsának adattára.

Barcsay Jenő krétarajza